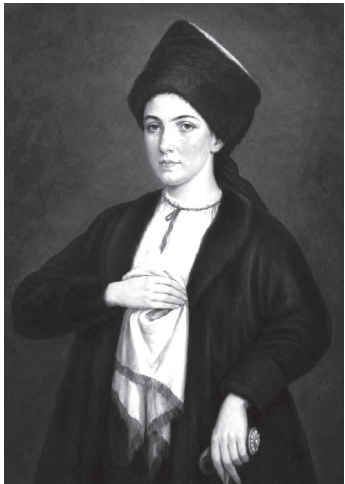

«Настя булаву несе»

Як донька прилуцького єврея стала найвпливовішою жінкою Гетьманщини

Коли на початку XVIII століття по всій козацькій державі котився напівзаздрісний, напівлякливий поговор «Іван носить плахту, а Настя – булаву», ніхто й не думав жартувати. В епоху, коли жінці відводили роль тихої господині дому, вона диктувала умови козацьким полковникам, вела тонку гру з московськими вельможами та міцно тримала кермо влади за спиною свого літнього чоловіка-гетьмана.

Її звали Анастасія Марківна Скоропадська. Перша «залізна леді» козацької доби, яка взяла на себе реальне керування Гетьманщиною в один із найкритичніших і найнебезпечніших її періодів.

Дівчина з Прилук: від торгової лавки до гетьманських палат. Анастасія народилася близько 1671 року в Прилуках у родині Марка Марковича, заможного орендодавця та купця, який прийняв православ'я і став засновником впливового козацько-старшинського роду Марковичів. Настя з дитинства виділялася серед одноліток: вона мала неймовірно чіп-

кий розум, залізну волю та ділову хватку, яку перейняла від батька.

Її першим чоловіком став генеральний бунчужний Костянтин Голуб. Цей шлюб тривав не дуже довго – Голуб помер, залишивши Настю молодого, але вже дуже впливовою та можливою вдовою із солідними зв'язками в козацькій верхівці. Красива, гостра на язик і багата жінка не збиралася довго залишатися осторонь великих справ.

Близько 1700 року вона виходить заміж вдруге – за генерального осавула Івана Скоропадського, який був старший за неї на 25 років. Саме цей союз згодом підніс Настю на саму вершину влади.

Тінювий гетьман у спідниці. Коли восени 1708 року, після трагічного фіналу повстання Мазепи, Івана Скоропадського обрали новим гетьманом, Настя миттєво зрозуміла: її м'який, обережний і вже літній чоловік просто не витримає дикого тиску з боку царя Петра І. Вона без вагань перебрала на себе роль головного політичного стратега Гетьманщини.

Поки Іван брав участь в офіційних церемоніях та писав нескінченні петиції до Москви, Настя фактично керувала країною. Жодне серйозне призначення на полковничу чи сотницьку посаду не відбувалося без її особистого схвалення. Козацька старшина швидко засвоїла правило: якщо хочеш отримати уряд чи землю – спочатку йди на поклін до Насі.

Паралельно вона особисто вела масштабний бізнес. Анастасія керувала величезними гетьманськими маєтками,

купувала й продавала землі, контролювала промисли та фінансові потоки, що врешті зробило клан Скоропадських найбагатшим в Україні. Коли до Глухова приїжджали іноземні дипломати чи московські чиновники, вони часто шукали аудієнції не в гетьмана, а саме в його дружини, адже розуміли, хто насправді ухвалює остаточні рішення.

Вона виявилася геніальним дипломатом. Розуміючи, що козацька автономія висить на волосині, Настя вела тонку гру з московською елітою. Вона буквально засипала дружину царя та впливового князя Меншикова розкішними подарунками – дорогим хутром, конями, горілкою та грошима, купуючи для України дорогий час і захищаючи козацькі родини від жорстоких репресій.

Хрещена мати української старшини. Анастасія Марківна мала феноменальне почуття сімейного обов'язку. Вона послідовно та наполегливо просувала всіх своїх численних родичів – братів, племінників, зятів на найвищі державні посади. Завдяки її протекції рід Марковичів миттєво перетворився на одну з наймогутніших і найзаможніших династій Гетьманщини.

Козаки з цього приводу злостиво жартували, але зробити нічого не могли – авторитет гетьманші був залізобетонним. Вона створювала міцну, лояльну еліту, яка тримала українську адміністрацію під своїм контролем навіть у часи жорсткого імперського закручування гайок.

Життя після булави. Коли у липні 1722 року виснажений

Іван Скоропадський помер, Настя не зламалася. Петро І заборонив обирати нового гетьмана й створив Малоросійську колегію, але навіть без офіційного статусу чоловіка Анастасія залишалася фігурою, з якою імперська влада змушена була рахуватися.

Вона переїхала до своїх маєтків, де прожила ще сім років, залишаючись авторитетним патріархом роду Скоропадських та Марковичів. Анастасія Марківна активно займалася меценатством, підтримувала церкви й до останнього подиху залізною рукою контролювала свої величезні володіння.

Найвпливовіша жінка козацької доби пішла з життя у грудні 1729 року у Глухові, залишивши по собі легенди про гострий розум та жіночу мудрість, яка врятувала не одну козацьку голову від царської плахи.

Постать Анастасії Скоропадської в нашому «Таємничому Архіві» руйнує стереотип про те, що козацька Україна була виключно чоловічим світом шабелі та пороку. У найтемніші часи, коли над Лівобережжям нависла загроза повної ліквідації автономії, саме жіночий розум, хитрість та залізна воля стали тим невидимим щитом, який стримував імперський наступ. Настя Марківна довела, що тримати булаву можна не лише на полі бою, а й у тихих кабінетах глухівських палаців, переграючи досвідчених московських політиків на їхньому ж полі.

«Таємничий архів». Чернігівщина в житті славетних. 17.07.2026

Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній»

Спасо-Преображенський собор демонструє

Найдавніший кириличний напис в Україні можна побачити у Чернігові! Він зберігся на єдиній в Україні скриньці-релікварії – унікальному експонаті виставки «Спас Чернігівський: код 990», на поверхні якої викарбувані імена трьох святих.

Цей артефакт нагадує, що прийняття християнства було значно більшим, ніж зміна віри. Воно стало цивілізаційним вибором Русі, визначивши її місце в європейському культурному просторі. Кирилична писемність, християнська традиція та культурна спадщина тієї доби залишаються частиною нашої ідентичності й сьогодні.

Запрошуємо на екскурсію виставкою «Спас Чернігівський: код 990», щоб побачити цю унікальну пам'ятку та інші оригінальні артефакти, які розкривають тисячолітню історію Спасу Чернігівського.

Печатка князя, який заклав Спас

На виставці «Спас Чернігівський: код 990» представлено унікальний експонат – оригінальну печатку князя Мстислава Хороброго, засновника Спасу Чернігівського та одного з найвидатніших правителів міста. Саме цей князь утверджує Чернігів як столицю одного з найбільших князівств Русі.

Запрошуємо на авторську екскурсію виставкою, де ви дізнаєтеся більше про історію Спасу.

Календар дат і подій

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових підготувала черговий щорічний календар по області: «**Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області на 2026 рік**». Укладачі: Л. В. Студьонова (відома краєзнавиця, торік пішла з життя), І. Я. Каганова, Ю. А. Супрун; відповідальний за випуск Ю. О. Соболев. Ось серпнева частина календаря.

Серпень

6 – В с. Роїще Чернігівського району народився Микола Леонідович Паньок (1951), різьбяр, член Спілки художників України, Заслужений майстер народної творчості України.

7 – Народився Іван Васильович Осадців (1956), лікар-гематолог, борець за незалежність України. Багаторічний голова Чернігівської громадської екологічної організації «Зелений світ».

18 – В с. Переходівка Ніжинського повіту (нині Ніжинського р-ну) народився Олександр Якович Кониський (1836–1900), письменник, біограф Т. Г. Шевченка. Випускник Чернігівської гімназії та Ніжинського ліцею князя Безбородька. Автор слів духовного гімну «Молитва за Україну» («Боже великий, єдиний»).

18 – В с. Яблунівка Прилуцького р-ну народився Георгій Михайлович Ільченко (1956 – 2006), дипломат, Генеральний консул, Тимчасово повірений у справах України на Кіпрі (1999 – 2003), Надзвичайний і Повноважний Посол України в Об'єднаних Арабських Еміратах (2006).

25 – В 1951 р. заповідник «Тростянець» в Ічнянському районі за постановою Ради Міністрів України перетворений у дендрологічний парк і переданий у підпорядкування АН України.

Сторінками старих газет

Про що писала Чернігівська газета «Червоний стяг» 100 років тому

1926 рік

5 серпня

Сільбудинки не проводять масової роботи

с. Довжик, Чернігівський округ.

В с. Довжик існує райсельбуд, який засновано ще в 1924 році. Сільбуд займав гарне помешкання та широко розвернув свою роботу, але брак матеріальної бази гальмував роботу сільбудинку.

Тепер би гарно працював наш сільбудинок та нема підтримки, а сам завідуючий, звичайно, проводити масову роботу не має змоги.

Треба звернути увагу на наш сільбудинок та подбати, щоб він став на правильні рейки й проводив масову роботу.

8 серпня

Під дощем пароплава чекають
с. Моровськ, Чернігівський округ.

Летошка Е.

Біля с. Моровська є полустанок, де завжди пристає пароплав. Сюди з найближчих сіл збирається багато селян, що чекають на пароплава. Пароплав же приходиться з великим запізненням через багато мілів, а тому селянству треба чекати просто на березі.

Часто трапляється, що цілу добу іде дощ, а селяни сидять та чекають. Багато заходило до хат мешканців села Моровська та запізнялися на пароплав.

Райвиконком повинен клопотати перед відповідними органами, щоб якогось намета поставили.

15 серпня

Вовки шкодять, мисливці куняють

У Тупичівському й Добрянському районах у дачах Городнянського й Добрянського лісництва розплодилось чимало вовків, які дуже шкодять господарствам суміжних сіл: Каменки, Невклі, Ловичи. За весну цього року вовки зарізали значну кількість овечок, свиней, лоша́т і навіть скільки́сь дорослих коней.

Городнянська спілка мисливців не звертає на це уваги. У червні та липні, коли виводять вовків ще молоді, легко можна було б організувати облаву й винищити вовчат. Тепер це вже важче, бо вони піросли й розширилися.

Між іншим Городнянська спілка мисливців не виконує як слід своїх обов'язків та завдань у справі охорони птахів, наприклад, на качок у районі полювали за місяць до дозволеного терміну, а спілка про це ніби не знала.

22 серпня

Свято аерохему

Сьогодні в Чернігові, а також по всій окрузі, провадиться день авіації та хемії.

В місті о 12 годині дня на площі Диктатури Пролетаріату буде влаштовано мітинга, під час його, коли буде добра година, з Киє́ву прилетить підшефна чернігівському Окрвідділу аерохему ескадри́лля літа́ків.

Вчора для участі в святі авіації та хемії прибув представник ескадри́лли тов. Шипов.

Літаки під час мітингу кидатимуть листівки.

Ввечері в клубі комсомолу тов. Шипов зробить доповідь на тему «Авіація в СРСР та за кордоном». Початок доповіді о 8 годині вечора. Вхід для всіх вільний.

29 серпня

Мало порядку в лікарні

с. Редьківка, Любецького району.

Залоза М.

У Редьківській лікарні є лікар, фельдшер, дві акушерки й санітар. Довелося мені бути в лікарні. Побачив таке: поряються акушерки та санітарки, хворі сидять, кашляють та плюють на підлогу. Колись за попереднього лікаря був тут потрібний посуд для цього, а тепер нема. Мух у прихожій, як бджі́л у вулику, бо є пожива, на ліжках лежали недоїдені груші.

Лікар уважно переглядав хворих, приписував ліки. Оглянув мене, теж приписав ліків і наказував акушеркам приготувати. Попрацювали вони й пішли кудись. Сидів я довгенько, ліків не дають. Довелося переказати через санітарку й тільки тоді за півгодини ще приготували ліки.

Не дуже уважно до хворих ставляться у лікарні.

Підготувала головний спеціаліст відділу використання інформації документів Державного архіву Чернігівської області Вікторія ВОРОНА